

הלכות שבת סימן שמג שדמ

*מדבריי סופרים, וכן אסור (ו) להרגילו בחלול שבת ומועד ואפלו בדברים שהם משום שבות: הגה ויש אומרים דכל זה בקטן ולא הגיע לחנוף, אבל הגיע לחנוף (ז) צריכים להפרישו (תוספות פרק כ"ב, ח) ויש אומרים שלא שנה חנוף לבית-דין אלא לאב בלבד (כ"י). וקטן שהקה את אביו או עבר שאר עבירות בקטנותו, אף-על-פי שאינו צריך תשובה כשיגדל, מכל מקום (ט) טוב לו שיקבל על עצמו איזה דבר (ה) לתשובה ולכפרה אף-על-פי שעבר קדם שנעשה בו עונשין (פסקי מהרא"י סימן כ:):

שדמ דין ההולף במדבר בשבת, וכו' ב' סעיפים:

א (א) *ההולף במדבר ואינו יודע מתי הוא שבת, מונה שבעה ימים (ב) מיום שנתן אל לבו שכחתו, ומקדש השביעי (ג) בקדוש והבדלה; (ד) כ'אם יש לו (ה) ממה להתפנות (ו) אסור לו לעשות מלאכה כלל עד שיכלה מה שיש לו, *ואז יעשה מלאכה בכל יום, אפלו ביום שמקדש בו,

א שבת ס"ט מימא
ובתנא ב שם
מפשמעיה הנמא

באר היטב

שגב או שהדיק ראוי לבית-דין להכותו כדי שלא ירגיל בה, אבל אין צורך לשלם אם אין הגנבה בעין, כ"ח. ועין ס"ז ובספר חסידים סימן תרצב:

משנה ברורה

שיאכל דאסור⁽²²⁾ [אחרונים]. ואם התינוק צריך לקח, כגון שהוא קצת חולה, מתר לומר לעובד-גלולים להאכיל אותם אפלו בדבר שהוא אסור מן התורה⁽²³⁾, וכן נוהגים בפסח, שמצוים לעובד-גלולים לשא התינוק אל ביתו⁽²⁴⁾ ולהשקותו חמין [וכן אם הוא צריך לשחות סתם-יבנם, שהמים הזק לו, יצוה להעובד-גלולים לתן לו]. ואם התינוק חולה ואי אפשר לשאת אותו חוץ לבית, בקש מעובד-גלולים שימתן להתינוק חמין, והעובד-גלולים מביא החמין ומצמידו בבית, דהרי לה חמצו של עובד-גלולים בבית ישאל דאינו עובר עליו כ"כ⁽²⁵⁾, ואז אפלו הולף העובד-גלולים לפעמים, יכול לצוות לקטן לתן לזה לשותת⁽²⁶⁾, אבל הוא לא יגע בו שמא יאכל ממנו⁽²⁷⁾, כמו שכתוב סימן תמ. אף בכל זה יזהר שלא יקדים לו דינר, דעל-ידי-זה יהיה קנוי לו התקנות⁽²⁸⁾ [מ"א וש"א]: (ו) להרגילו בחלול שבת וכו'. כגון (יג) שיאמר לו הבא לי מפתח, ואפלו דרך פרמלית⁽²⁹⁾: (ז) צריכים להפרישו. סבירא להו, דכיון דהגיע לחנוף משל (ד) על כל אדם להפרישו מאסורא כמו על אביו, והא דנקמא

באר הליכה

* מדבריי סופרים, וכן וכו'. ודעת הרשב"א והר"ן דאם התינוק צריך לקח מתר אפלו לספות לו בגדים דבר שהוא אסור מדרבנן. אף המחבר סתם לדינא פדעת החולקים עליהם ואוסרים בכל גוונ⁽³¹⁾. וכתב בתשובת רבנו עקיבא איג' על דבר טלטול הספרים לבית-הכנסת במקום שאין ערוכ על-ידי תינוק אי יש לטמך בזה על הרשב"א דאסור דרבנן ספינן לה בגדים, והשיב דזה אינו, דהא הר"ן סתם בקרק כל כתבי להנ"א דאף להרשב"א ספינן לה רק לצרכו⁽³²⁾ ולא לצרכו וארובה מחינן בידה, ויש תקנה, לתן להתינוק חמש וסודר שישא לבית-הכנסת לצורך עצמו⁽³³⁾ להתפלל ולשמע קריאת התורה⁽³⁴⁾, ומפילא יצטרף הגדול עמו להתפלל יחד:

* ההולף במדבר וכו'. והוא הדין אם שבת באיזה חדש עומד או מנין הימים של חדש בניסן סיון תשרי, ורצו זה בנימים שאין הלבנה נראית וכדומה, דזה גם-כן אי אפשר לידע ולהכיר הימים-טובים, ואינו יודע מתי חל המועדות, צריך לנהוג מספק בקדשה עד שיגיע שיעאו הימים-טובים⁽³⁵⁾ [פמ"ג במ"ז]: * ואז יעשה מלאכה וכו'. פתח בחוספת-שבת, דאם יכול להתענות יום אחד בלי סגנה אסור לו לעשות מלאכה באותו יום, דאין כאן פקוח נפש. ועין בספר בגדי-ישע שחולק עליו וסובר דאין צריך לסגן עצמו בתענית, כדי שיוכל למהר

לן דאין מצוין להפרישו, בשלא הגיע לחנוף. ועין בחי"א אדם שדעתו, דלענן אסורא דאורייתא יש להתמיר בדעה זו, ועל-כן אם העובד-גלולים רוצה להאכיל לקטן ישאל שהגיע לחנוף דבר שאסור מדאורייתא, משל גם על אחרים למחות בידו, אבל בדבר שאסורו מדרבנן אין משל (טו) רק על האב: (ח) ויש אומרים שלא שנה וכו'. לאו דעה חדשה היא, אלא דעת המחבר לעיל: (ט) טוב לו. קטן שגב או שהדיק, (טו) ראוי לבית-דין להכותו שלא ירגיל בה [וכן (י) חלה ובייש וכל דברים שבין אדם לחברו בית-דין מצוין להפרישו שלא יארגע תקלה על-ידו], אבל אין צריך לשלם אם אין הגנבה בעין. וכל זה מדינא, אבל לפנים משורת הדין, בין שחבל בו בגופו (יח) או שהדיק לו במקומו, צריך לשלם לו⁽³⁶⁾ [ט"ז וח"א וכן משמע מהגר"א]:

א (א) ההולף במדבר. והוא הדין אם נשכה בין העובד-גלולים [ונשכה יום שבת ממנו נירושלמין, אף לפעמים בזה יכול לברך מחשבונוותם באיזה יום חל שבת שלנו]: (ב) מיום שנתן וכו'. רוצה לומר, מיום ששפל בלבו הספק מתי הוא שבת, (ב) ואתו היום גופא הוא יום ראשון למנין ששת ימי החל: (ג) בקדוש והבדלה. דהינו שעושה קדוש על הפת והבין בדיו. וחקנו חכמים זה (ג) לזכרון, שלא תשתכח תורת שבת ממנו. ואם אין לו, קדוש על-ידי התפלה, דהא התפלה הוא מתפלל של שבת ביום זה, כמו שכתב הפריימגדים⁽¹⁾, ויוצא בזה מדאורייתא אפלו אם היום הוא באמת שבת, פמבאר לעיל בסימן רעא במשנה ברורה, עין שם, וגם יבדיל בתפלה, שאומר אמת חוננתנו, (ג) ויוצא בזה על-פי הדתק מצות הבדלה: (ד) ואם יש לו וכו'. הינו אפלו אין לו (ד) כי אם לחם בעלמא⁽²⁾, שוב אסור לעשות מלאכה אצל בני השינא להשתפר בשביל תבשיל, דהלא אין כאן פקוח נפש: (ה) ממה להתפנות. דהינו מכספו שיש לו, או שיוכל למכר איזה חפץ, (ה) או שיוכל להשיג בהקפה מבני השינא עד שיעגיע למקום ישוב, או במתנה מאצלם: (ו) אסור לו. רוצה לומר אפלו בכל ששת הימים, דהא כל יום הוא ספק שבת, ואף-על-גב

שער הציון

מפשטיות הגמרא שם: (יג) גמרא: (ד) חיי-אדם, וכן מכח מרבנו ירבהם, עין שם, (טו) כן הוא לשון חיי-אדם. ובקמא על האב משל להפרישו מאסורא אפלו במלתא דרבנן משהוא בר-הכנה, וכמו שכתב בעצמו בסעף ג, עין שם, והאי דקטם משהגיע לחנוף, משום מלתא דרישא נקטה: (טז) אחרונים: (יז) פריימגדים: (יח) אפלו ההזק הנה רק בענין גמרי בעלמא, כן משמע מה"ט ותנ"א: (א) ב"ח: (ב) ש"י וכו', וכונה בזה לתרין האיך התיירו לו לברוך ברמת קדוש ותלא על-גל-פנים מדיד ספקא לא נפקא, ועל זה פרש לזכרון וכו': (ג) ברכות ל"ג: (ד) ט"ז: (ה) פשוט, דכל טעדיקי דאית לה שלא יצטרף לחלל שבתות וכן לעבר

הַלְבוּת שְׁפַת סִימָן שְׂמוֹג שְׂדֵמ

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ה]

וְכָל-שֵׁפֶן לִוְמֵר לְתִינּוֹק בְּעֶצְמוֹ שִׂיאֲכֵל דְּאֶסְוֵר²² וְכו', מִתָּר לִוְמֵר לְעוֹבֵד-גְּלוּלִים הַלְאָכִיל אוֹתָם אֶפְלוּ בְּדָבָר שֶׁהוּא אֶסְוֵר מִן הַתּוֹרָה²³, וְכֵן נוֹהֲגִים בְּפֶסַח, שֶׁמְצִיִּים לְעוֹבֵד-גְּלוּלִים לְשֵׂא הַתִּינּוֹק אֶל בֵּיתוֹ²⁴ וְכו', דְּאִינוּ עוֹבֵר עָלָיו בְּכֵל יִרְאֶה²⁵ וְכו', וְכוּל לְצִוּוֹת לְקַטֵּן לְתַן לְהַשְׁתּוֹת²⁶, אֲכָל הוּא לֹא יִצַּע בּוֹ שֶׁמָּא יֵאָכֵל מִמֶּנּוּ²⁷.

22) וכן לומר לתינוק שמותר לו לאכול מאכל של איסור, כתב הכף החיים (ס"ק ו) שאסור, משום שנחשב כמו שמאכילו בידים, כיון שעל פי הוראתו הוא אוכל. והגרש"ז איערבך (שולחן שלמה ס"ק ב) הביא ראיה, שברייטב"א (יבמות קיד, א) מבואר שאף אם מטעה את הקטן ואומר לו שמותר לעשות כך, נחשב כמאכילו בידים.

23) מבואר שאמירה לנכרי להאכיל קטן דבר איסור, אינה נחשבת כספיית איסור בידים, שהרי כתב לעיל (ס"ק ד) שספיית איסור לקטן על ידי ישראל גדול אסורה מן התורה. ובספר ארחות שבת (ח"ב פכ"ד הע' כט) הביא שאכן כך מבואר בים של שלמה (יבמות פ"ד ס"ח ח) ובשו"ת חתם סופר (או"ח סי' ג), שאמירה לנכרי להאכיל קטן דבר איסור, אינה נחשבת כספיית איסור בידים, ולא כמו שכתב בשו"ת פרי יצחק (ח"א סי' יב).

24) ולקמן (סי' תנ"ט ס"ק יח) כתב, שגם היהודי יכול לקחת את התינוק לבית הנכרי כדי שיאכילנו חמץ.

25) ולכתחילה לאחר שהאכיל הנכרי את התינוק, כתב לקמן (שם) שיאמר לנכרי שיאסוף את החמץ שנשאר ויקח את זה לביתו, אך אם לא מוצא נכרי שמוכן לקחת את מה שנשאר, יכול להשאיר את החמץ בביתו ויאמר בפירוש שאינו רוצה לקנותו.

26) ואף שגם לומר לקטן אחר שיתן לקטן החולה, גורם שהקטן יעבור איסור בכך שנותן לקטן השני, ראה בשו"ת אחיעזר (ח"ג סי' פא אות ט) שכתב לדון שדין ספיית איסור אינו אמור לגבי קטנים, ואינו כשאר איסורים האמורים גם לגבי קטנים, ורק שאין נעשיתם עליהם. והגרש"ז איערבך (שולחן שלמה ס"ק ב) ביאר שכיון שמדובר בקטן שחולה, מותר גם שגדול יתן לו, אלא שבגדול חששו שיאכל ממנו, וכחמשך דברי המשנ"ב. והוסיף, שאם אין קטן שיתן לו מותר גם לגדול לתת, וכמו שכתב בשו"ע הרב (סי' תנ"ט ס"ה). אכן, כאן (ס"ה) כתב השו"ע הרב, שמן התורה אסור להאכיל דבר איסור לתינוק חולה שאין בו סכנה [וראה תהלה לדוד (ס"ק ד) שכתב שיתכן ששונה איסור חמץ שאסור רק בימות הפסח, ולפיכך נחשב הדבר כאכילת דבר היתר בזמן איסור, והרי יש שסברו שאיסור ספייה לקטן נאמר רק על האכילת דבר איסור, ולא על האכילת דבר היתר בזמן איסור].

27) ועוד טעם הוסיף לקמן (סי' תנ"ט ס"ק יח), שהוא כעין קנין.

[משנ"ב ס"ח]

יְהִי שְׂלָא יִקְדִּים לוֹ דִּינָר, דְּעַל-יְדֵי-זֶה יִהְיֶה קְנוֹי לוֹ הַחֶמֶץ²⁸.

28) ואם הנכרי לא רוצה לתת לו בחינם, כתב לקמן (שם) שיכול להבטיחו שישלם לו אחרי פסח.

[משנ"ב ס"ק ו]

בְּגוֹן שִׂיאֵמֵר לוֹ הֵבֵא לִי מִפֶּסַח, וְאֶפְלוּ דְרָךְ בְּרַמְלִית²⁹.

29) וליהנות ממעשה שבת של קטן, כתב בבית הל"ל לעיל (סי' שכה סי' ד"ה אינו) שקטן שעושה מעשה לצורכו מותר בשבת ליהנות ממעשיו, אבל אם הוא עושה לצורך ישראל אחר אסור, וצריך להמתין במוצאי שבת בכדי שיעשו, והורה הגר"ש אלישיב (מאור השבת ח"א סי' יח ס"ק יד) שבמעשה הקטן אין הבל בין שעשאו בשוגג או במוזד ובין שעשאו לעצמו או לאחרים, בכל

אופן דינו כשוגג, כיון שאין לו דעת להיקרא כמוזד. אמנם אם עשה על דעת אביו, דינו כעשיית גדול במוזד, ואפילו שהקטן עדיין לא הגיע לחינוך. [ובחילוקי הדינים בין שוגג למוזד מבואר לעיל סי' שיח ס"א].

וקטן שאביו אמר לו לעשות מלאכה בערב שבת, ושכח הקטן לעשותה בערב שבת ועשאה בשבת, כתב הגרש"ז איערבך (מאור השבת שם) שודאי נחשב שעושה על דעת עצמו כדי שאביו לא יכעס עליו, ודעת הגר"ח קניבסקי (שם) שנחשב שעושה על דעת אביו.

[משנ"ב ס"ק ט]

אֲכָל לֶפְנִים מְשׁוֹרֵת הַדִּין וְכו', צָרִיף לְשֵׁלֶם לִי³⁰.

30) וכן חרש או שוטה שעשו עבירות ואחר כך התרפאו, כתב הכף החיים (ס"ק לז) שבין שעברו עבירות שבין אדם לחבירו או בין אדם למקום, טוב להם שיקבלו על עצמם איזה דבר לתשובה וכפרה.

[ביה"ל ד"ה מדבר סופרים]

כְּדַעַת הַחֹלְקִים עָלֵיהֶם וְאוֹסְרִים בְּכָל גְּזֵי³¹ וְכו', סְפִינָן לָהּ רַק לְצָרְפֵי³² וְכו', וְיֵשׁ תְּפִלָּה, לְתַן לְהַתִּינּוֹק חֶמֶץ וְסִדוּר שִׂישָׁא לְבֵית-הַקְּנֵסֶת לְצָרְף עֶצְמוֹ³³ לְהַתְּפִלָּל וְלִשְׁמַע קְרִיאַת הַתּוֹרָה³⁴.

31) אמנם במשנ"ב לקמן (סי' ששב ס"ק מד) סתם כדעת השו"ע, שאפילו שהקטן עושה להנאת עצמו ואפילו איסור דרבנן, מחויב אביו להפרישו, וציון למבואר בסי' שמג.

32) ולומר לקטן לפתוח בשבת מקרר ששכחו לסגור את הנורה שבתוכו ועל ידי פתיחתו תדלק הנורה, וזאת כדי שהקטן יוציא אוכל לצרכו, כתב הגרש"ז איערבך (מאור השבת ח"ד מכתב מט) וכן הורה הגר"צ קרליץ (חוט שני ח"ד פצ"ה ס"ק ג עמ' רצד) שמותר, משום שנחשב שהקטן עושה לצורך עצמו, אך שלא ידע הקטן שעל ידי פתיחתו תדלק המנורה.

ולענין פתיחת המקרר ע"י גדול, ראה מה שכתבנו לעיל (סי' רעז ס"ק ט). ולענין פתיחתו ע"י נכרי, ראה מה שכתבנו לעיל (סי' רעז ס"ק ל).

33) ולתת לקטן את הסידור או החומש בידיו, לפי מה שכתב במשנ"ב לעיל (סי' שכה ס"ק ג) שאסור לתת בידיו של הנכרי אוכל כיון שיש חשש שיוציא את זה לרשות הרבים ונמצא למפרע שהישראל עשה עקירה, ואם כן לכאורה הוא הדין שלא יתן בידו של התינוק, כיון שעושה עקירה על דעת שהקטן יוציא (ש"י"כ פ"ח הע' רלח).

34) ולתת לקטן להביא ספר תורה, כתב הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל פל"ז הע' שב) שבספר תורה אין את ההיתר של הביה"ל, ואפילו שהקטן גם שומע קריאת התורה, כיון שצריך שיהיה ניכר שמביא את הספר לצורך עצמו.

סִימָן שְׂדֵמ

דִּין הַהוֹלֵךְ בְּמַדְבַּר בְּשֶׁפֶת

[משנ"ב ס"ק ג]

שֶׁפֶת בְּיוֹם זֶה, כְּמוֹ שֶׁפֶת בְּהַר-מִקְדָּשׁ⁴¹.

1) ולדעת הפמ"ג (משנ"ב ס"ק א), כתב בספר פתח הדביר (ס"ק ג) שהוא הדין שמתפלה גם מוסף של שבת.

[משנ"ב ס"ק ד]

הִנְנוּ אֶפְלוּ אֵין לוֹ כִּי אִם לְחֶם בְּעֶלְמָא⁴².

הַלְבוּת שֶׁבֶת סִימָן שְׂדֵם

ביאורים ומוספים

המשנ"ב שם 'מן הראוי'. וכן כתב הגרי"ש אלישיב (תורת היולדת פ"ב הע' ב) שמעיקר הדין אין היולדת חייבת להימצא בשבת בקרבת בית החולים, ואף שיש חשש שזמן הלידה יהיה בשבת, אכן מי שעושה כן תבוא עליה ברכה.

ומה שכתב בשעה"צ כאן שמחויב להכין את המלאכה קודם השבת, ביאר השש"כ (שם) שכאן כיון שרואי יצטרך לחלל אחר כך את השבת, חייב להכין את צרכיו מערב שבת.

[ביה"ל ד"ה מצמצמת]

דאָפּשֶׁר שְׁיַצֵּל עַל־יְדֵינָהּ מַחְלוּל שֶׁבֶת¹⁰.

10) וחולה שבמשך יום השבת חייב יצטרך לחלל עליו את השבת, האם מותר לחלל את השבת מיד בתחילת השבת או שצריך להמתין עד שיצטרך לחלל עליו את השבת, ראה מה שכתבנו לעיל (סי' שכח ס"ק טז).

וניתוח שצריכים לעשותו בשבת, ואפשר לדחותו סמוך ליציאת השבת תל ידי זה לא יצטרך להרבות בחילול שבת בדברים שצריכים לעשות לאחר הניתוח, ראה מה שכתבנו לעיל (שם ס"ק לה).

וחולה שיש בו סכנה, שאם נתייר לו לאכול מליל יום כיפור פחות מהשיעור, יוכל להשלים את הצום מבלי שיצטרך לאכול שיעור שלם בבת אחת, אבל אם ימתין ויצום עד למחרת יצטרך לאכול יותר מהשיעור, בספר קול סופר (בסוף הספר עמ' קיד) הסתפק בזה, ובשו"ת אגרות משה (אור"ח ח"ד סי' קכא) כתב שיש להאכילו כבר מליל יום כיפור פחות משיעור. ומאידך הגרי"ש אלישיב (הערות מסכת יומא פד, ב) הורה שיש להמתין עד שיצטרך לאכול לאחר מכן שיעור שלם בהיתר, שכיון שיכול להתענות עד למחרת, אם כן אסור לו לאכול עד שעת ההיתר אף חצי שיעור שאסור מהתורה, שהרי בכל שעה שמתענה מקיים מצות עינוי.

ולענין יום טוב שחל בערב שבת, ובשבת יהיה איזה ענין של פיקוח נפש והיה צריכים לעשות עבור זה מלאכה, האם להקדים ולעשות את המלאכה כבר ביום טוב שקל דינו משבת, כתב בהרחב דבר על העמק דבר (במדבר יז יב) שטוב להקדים לעשות המלאכה כבר ביום טוב. אבל אם לא ברור שיהיה צריך לעשות את המלאכה, טוב להמתין עד שבת שמא לא יצטרך כלל לעשות את המלאכה. מאידך, בשו"ת אגרות משה (אור"ח ח"ג סי' טט) כתב שאין לעשות את המלאכה ביום טוב, ואף שיום טוב קל משבת, כיון שעכשיו אינו מצב של פיקוח נפש, יש להמתין עד הזמן שיהיה חייב לעשותו משום פיקוח נפש, וכן הורה הגרי"ש אלישיב (שם).

[ביה"ל ד"ה אפלו]

וילענן תפלין, נרָאָה לַעֲנִיית דַּעְתִּי דַּחֲבִיב לְהִנִּיחַ בּוֹ¹¹.

11) ואף שלצורך זה יצטרך לטלטל את הטלית והתפילין מחוץ לתחום, ולענין שופר של מצוה מצינו במשנה (ראש השנה פ"ד מ"ח) שאין מעבירים עליו את התחום, ביאר הגר"ש אויערבך (שולחן שלמה ס"ק ב) שכיון שהוא עצמו מותר לו לצאת מחוץ לתחום, ממנו נגדר אחרי גופו ויכול להוציא גם את חפציו, וסיים, שצ"ע בדבר זה.

[משנ"ב ס"ק ז]

שְׂאִינוּ רְשָׁאֵי לְהַשְׁתַּכֵּר מִמְּלֶאכֶה יוֹתֵר⁴ וכו', אָסוּר לוֹ לְמַכֵּר לְעֲשׂוֹת מְלָאכָה עַד שֶׁיִּקְלָה מֵהַשְׁשֵׁשׁ לוֹ [תו"ש⁵].

4) ובסוג מלאכה שבפעולה אחת שעושה מרויח יותר מכדי פרנסתו של אותו יום, כתבו הפתח הדביר (ס"ק ח) והכף החיים (ס"ק יז) שמותר לו לעשות אפילו יותר מפרנסתו של אותו היום, ורק שלא יעשה עוד מלאכה עד שיאכל כל מה שיש לו.

וכשהולך במדבר בחודש ניסן ורצה להרויח יותר כדי שיוכל לקנות מצות לפסח, הסתפק הגר"נ קרליץ (חות שני ח"ד פצ"ד סוף ס"ק א) אם מותר לו.

5) והוסיף התוספת שבת (ס"ק ב), שאפילו אם עשה במזיד יותר מכדי פרנסתו, מותר לו לאכול למחרת, ואף שבש"ע לעיל (סי' שיח ס"א) כתב שהמבשל במזיד אסור לו לאכול את התבשיל לעולם, שונה הדין כאן, שהרי אם נאסור עליו יצטרך למחרת לעבוד כדי פרנסתו, ומה ההבדל אם עובד היום או מחר.

[משנ"ב ס"ק ט]

רַק שְׁבוֹת דְּרַבְנָן אָסוּר לְעֲשׂוֹת בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי שְׁלוֹ⁶.

6) והטעם שבכל ששת הימים מותר לו לעשות איסור דרבנן, כתב הש"ע הרב (ס"א) בביאור דברי המג"א (ס"ק ב), משום שכלפי כל יום זה ספק דרבנן שהדין להקל, אבל ביום השביעי שלו כיון שחל עליו שבת מדברי סופרים, אסור לו לעשות אפילו איסור דרבנן, וכמו ביום טוב שני של גלויות שהוא גם ספק, ואסור לעשות בו אפילו איסור דרבנן.

[משנ"ב ס"ק יא]

בְּיוֹם שְׁמִינִי לְיִצְיָאֲתוּ⁷ וכו', דְּלָמָּא מְקַלְעֵ לָהּ שְׁיָרָא וְנָפַק בְּצַרְבַּב שֶׁבֶת⁸.

7) ואף אם הוא נזהר תמיד שלא לצאת בערב שבת, כתב בשו"ת מהר"ם די בוטק (סי' נח, צו"ח בשערי תשובה) שלא פלוג חכמים ואסרו לכולם את יום התשיעי, אמנם הערוך השלחן (ס"ב) כתב שאם יודע בבידור שגם בערב שבת לא יצא, מותר לו לעשות מלאכה גם ביום התשיעי, וכן לעולם.

8) ואם באותו יום יכול לעשות מלאכה רק ליומיים או שלשה מימי השבוע, כתב הכף החיים (ס"ק כד) שתחילה עליו לשמור ליום השבת שלו, כדי שלא יצטרך לעשות בו מלאכה, והשאר ליום ראשון שלו, וכן הלאה.

[שעה"צ ס"ק ט]

מַחֲבִיב לְהִכִּין תְּהֵלָאָה מִקָּדָם כְּדִי שְׁלֵא יִצְטָרֵךְ לְחַלֵּל הַשְּׁבֶת⁹.

9) ולעשות מעשה בערב שבת כדי למנוע חילול שבת שיהיה לו אחר כך בשבת בגלל פיקוח נפש, הורה הגר"ש אויערבך (שש"כ פל"ב הע' קד ובשו"ת מנחת שלמה ח"ב סי' טו אות ד) שאין חובה לעשות מעשה שיש בו טורח גדול עבור זה, והוסיף (בשש"כ שם), שמה שכתב המשנ"ב לעיל (סי' של ס"ק א) שמעוברת שהגיעה לחדש התשיעי, שמהראוי שתכין את כל הדברים שצריכים לה, כדי שלא תצטרך לחלל את השבת אם יודמן לידתה בשבת, זה אינו אלא חומרא בעלמא, וכלשון

הַלְבוֹת שֶׁפֶת סִימָן שִׁמְג

המשך מעמוד קודם

תסו ס"ק יט) בשם שו"ת שם אריה (אבן העזר סוף סי' צה), שמותר להאכילו לקטן.

21) ואף שלהביא בשבת קטן למקום שנאבד שם מפתח כדי שימצא אותו ויביאנו דרך רשות הרבים, כתב הרמ"א לקמן (סי' שסב ס"ז) שמותר לאחרים להביאו ולא נקרא שנותן לו בידים, ביאר הגר"י קרליץ (חוט שני ח"ד פצ"ה ס"ק ג) שכיון שלא נתן לו את המפתחות בידים ואינו מומין לו את עצם האיסור, אלא רק מביאו למקום שאם ימצא את המפתחות יביא אותם בדרך של איסור, מותר להביאו לשם.

ולתת לקטן בשבת עוגה שכתוב עליה אותיות, כתב לעיל (סי' שמ ס"ק יד) שמותר, ואף שאסור לו לשבור עוגה שכתוב עליה אותיות משום מוחק. ובמחצה"ש (על המג"א שם ס"ק ה) הקשה, שלפי דין זה שאסור לתת מאכל איסור לפני קטן אפילו לשחק בו שמו יאכלנו, למה מותר לתת לו עוגה זו, והגר"י קרליץ (חוט שני שם עמ' רצד) ביאר, שיש לומר שבאכילת עוגה בשבת שיש עליה אותיות כיון שיש צדדים להקל אפילו בגדול, בקטן ודאי יש להקל.

ולחניח אוכל לפני הקטן מחוץ לסוכה והוא יאכל מעצמו, כתב המחצה"ש (סי' תרמ ס"ק ג) ובשעה"צ שם (ס"ק ח) שמותר לאחרים להניח לפניו אוכל, וביאר המחצה"ש שזה לא נקרא שנותן לו איסור בידים, כיון שיכול להיכנס ולאוכלו בתוך הסוכה. אבל אביו, כתב בשעה"צ שם, שמחמת מצות חינוך צריך למונעו שלא לאכול חוץ לסוכה.

טעם נוסף שמותר להניק תינוק בשבת, כתב בשו"ת חלקת יואב (אור"ח סי' ט ד"ה ובאמת כן) שכיון שזהו דרך אכילתו של תינוק, אין על זה שם של מלאכת דש בשבת, וכן ביאר הגרש"ז איערבך (שש"כ פל"ו הע' סב). והוסיף (בח"ג שם), שיש לומר עוד טעם להיתר, שכיון שהתינוק מכניס את החד לתוך פיו ומיד הוא אוכל, נראה הדבר כאילו שלא יצא החלב הנסחט לאויר העולם כלל, ואינו נקרא טוחט.

20) ולהאכיל קטן בידים חצי שיעור של איסור, כתב המנחת חינוך (מצוה יג אות ח) שלטוברים שבאיסורים שאינם של אכילה מותר חצי שיעור, מותר להאכיל לקטן איסור פחות מכשיעור, כיון שכל האיסור של חצי שיעור נאמר דוקא לענין האוכל עצמו, וכשנותן לאחר כיון שהמאכל בעצמו אינו אוכל, נחשב הדבר לגביו כשאר איסורים שאינם של אכילה שלא אסור בהם חצי שיעור, ובשו"ת אחיעזר (ח"ג סי' פא אות יד) הביא את המנחת חינוך, ונשאר בזה בספק. ומאידך בשו"ת מהר"ם שיק (יור"ד סי' שלח) כתב, שגם חצי שיעור אסור להאכיל לקטן בידים.

ומאכל שהתינוק יכול לקחת בעצמו ולאכול, כתב התהלה לדרך (ס"ק ו) שאפשר שמותר לתת לו לאכול גם בידים, ובשו"ת אחיעזר (שם אות ז) כתב, שגם באופן זה אסור לתת לקטן.

דבר שאסור לאוכלו משום חומרא, כתב בארחות חיים (ספינקא, סי'

הַלְבוֹת שֶׁפֶת סִימָן שִׁמְג שִׁדְמ

המשך מעמוד 388

השני שהוא חלש מהתענית של היום הראשון, אין להתיר לו לאכול פחות מכשיעור, כיון שחצי שיעור אסור מהתורה, ורק אם נמצא במצב של סכנה מותר לו לאכול.

ולענין תשעה באב, אם היה במדבר והתענה מספק, ובערב בא לעיר ונודע לו שהתענה בח' באב, כתב בשו"ת בצל החכמה (ח"א סי' לא ס"ק ז) שעליו להתענות יום נוסף שהוא יום תשעה באב, אלא שכיון שאי אפשר לחייבו לעשות כן בגלל הסכנה, הרי הוא כחולה, ויאכל כל פעם פחות מכשיעור.

2) ואפילו אם יצטרך לשהות במדבר זמן ממושך, כתב בספר פתח הדביר (ס"ק ט) שאין להתיר לו עשיית מלאכה כדי להשתכר, מפני שיכול להתקיים על ידי אכילת לחם בלבד אף זמן ממושך.

[ביה"ל ד"ה הוולך במדבר]

צריך להגה מספק בקדושה עד שיעור שיעור המים טובים³.

3) וכן לענין יום כיפור, אם נמצא במדבר ומסופק על אחד משני ימים באיזה מהם חל יום כיפור, הורה הגרש"ז איערבך (שולחן שלמה ס"ק א) שדאי מצד הדין חייב הוא להתענות בשני הימים, ואפילו ביום

הַלְבוֹת שֶׁפֶת סִימָן שִׁדְמ

המשך מעמוד 390

שיעור גזוז, כתב לעיל (סי' שמ ס"ק ה) שלדעת הרמב"ם שיעורו קרוב לארבע טפחים, ולדעת רש"י מחצית מזה, ובתוספתא (שבת פ"ט מ"ב) מבואר, שגזוז וטוהו שיעורם זהה.

5) ולכן, להכין ביום טוב פתילות להדלקה מצמר גפן וכדו', כתב בשעה"צ לקמן (סי' תקיד ס"ק גב) שאסור משום טוהו, והוסיף שהמאירי שכתב שחייב משום עשיית כלי, כוונתו שכיון שמשום טוהו חייב דוקא כשטוהו ברוחב הסיט [ושיעורו, ראה הע' הקודמת], אבל מטעם עשיית כלי חייב אפילו בכל שהוא, ולכן כשטוהו ברוחב הסיט חייב גם משום טוהו וגם משום עשיית כלי.

ולעשות חוטים מבצק כדי לשזור מזה אוכלים וכמו שרגילים לעשות

[משנ"ב אות ב]

הטנה ארץ ארבעה טפחים⁴ וכו', וכן כל פיוצא בנה⁵ וכו', אלא אפלו אם טנה בנדים⁶ וכו', הרי זה תולדת טנה⁷.

4) והטוהו פחות משיעור זה, כתב בביה"ל לקמן (סי' תקיד ס"ט ד"ה אין) שאף שאינו חייב, אבל אסור מן התורה, וכמו שאר מלאכות שבת שחצי שיעור אסור בהן מהתורה.

אכן במשנה (שבת קה, ב) כתוב, שהמלבן המנפץ הטוהו שיעורם כמלוא רוחב הסיט כפול, והרמב"ם (פ"ט מהל' שבת הלכה יב יד טו) כתב ששיעורו אורך ארבע טפחים, ולכן גם לענין מלבן כתב לעיל (סי' שב ס"ק לט) שמלבן חוט שאורכו ארבע טפחים חייב, אמנם לענין